

Inleiding Jan de Haan 18 september 2014 bij onthulling grafsteenplaat ouders Slauerhoff door Nynke Laverman bij de Dorpskerk Huizum

Alleen voor Friesland heb ik nog een zwak...

schreef de Leeuwarder behangerszoon van de Voorstreek in een onvoltooid gedicht waarvan we de datum niet weten. Jan Jacob Slauerhoff had er, dat staat wel vast, al bewogen en in mijn ogen niet al te gelukkige levensjaren opzitten, toen hij dit compliment aan It Heitelân opschreef. Maar de regel, mevrouw Laverman, mijnheer de voorzitter, dames en heren, laat ons ook even binnen kijken in de getormenteerde ziel van een man die zich na omzwervingen over de hele wereld eigenlijk nergens echt thuis voelde; ook niet in Friesland. Die rusteloosheid gevoegd bij zijn broze gezondheid weerhield hem er niet van een groot oeuvre na te laten, dat tegenwoordig algemeen wordt gewaardeerd. Sommige gedichten blijken zich door thematiek en metrum bovendien uitstekend te lenen voor een gezongen uitvoering, zoals Nynke Laverman en Christina Branco met veel succes hebben gedaan. Kortom: we hebben het hier over een grote zoon van deze stad.

Jan Slauerhoff zag het levenslicht op 15 september 1898 aan de Voorstreek 33 (toen: Koornmarkt) als vierde kind van Jan Jacob Slauerhoff en Cornelia Pronker, van Vlieland. Vader was behanger van beroep en moeder naaister. Na Jan werd in het gezin nog een dochter geboren: Augusta (Guusje). Een oudere broer, Gustaaf, was twee jaar daarvoor op zes-jarige leeftijd aan een hartziekte overleden.

De zaken van de familie Slauerhoff liepen goed; er kwamen vele opdrachten van vooraanstaande Leeuwarders om hun huizen, boerderijen en kantoren te laten stofferen en het gezin kende dan ook een zekere welstand. Al jong openbaarde zich bij Jan astma, waardoor hij afhankelijk werd van aandacht en hulp van anderen, vooral zijn moeder en Grote Zus, Lise. Zijn aandoening bezorgde hem vaak eenzaamheid, een eenzaamheid die Jan zelf ook wel zocht.

Jan doorliep Bewaarschool No. 6 op de Tuinen en Gemeenteschool No. 4 aan de Schoolstraat zonder doubleren ondanks vele verzuimdagen als gevolg van ziekte. De keuze van zijn ouders voor School No. 4 is belangrijk, omdat het een van de vier Leeuwarder scholen was die voorbereidde op de Hogere Burger School. In de zevende klas kreeg Jan daar zes uur Frans in de week!

Buiten schooltijd las Jan veel; vooral boeken over schepen en scheepvaart waren geliefd, maar evenzeer boeken over verre windstreken. Toch was Jan geen boekenwurm, getuige zijn lidmaatschap van Brinio, de gymnastiekvereniging, zijn zeiltochtjes op de Grote Wielen met zijn oudste broer en de zwempartijtjes met zijn vader in de Inktpot. De zomervakantie werd steevast doorgebracht op Vlieland bij familie van moederskant. Jan was dol op het buitenleven op Vlieland, dat hij in de binnenstad van Leeuwarden zo miste. Hij bleef er zijn hele leven komen en nam er vaak vrienden en vriendinnen mee naartoe.

In 1911 werd Jan aangemeld als leerling van de RHBS aan het Zaailand (No 2264) tezamen met zestig medeleerlingen. Dr. Huisken was één jaar in dienst als directeur en de school leidde sinds 1867 de kinderen van gegoede burgers op voor universiteit of een goede betrekking. Jans vader behoorde inmiddels tot de bovenlaag van de stad met een jaarinkomen, in 1910, van 2000 gulden (92% van de Leeuwarder kostwinners verdiende in dat jaar minder dan Jans' vader). Jan zelf heeft in zijn werk weinig laten doorklinken over zijn middelbare school periode, maar Simon Vestdijk des te meer. In De Andere School geeft hij een gedetailleerd beeld van de gang van zaken in het imposante gebouw aan het Zaailand. Met een beetje fantasie kan men zich de eerste schreden van de dertienjarige Jan voorstellen in de grote hal met de monumentale trappen, langs de directeurskamer op weg naar een van de leslokalen.

Jan Slauerhoff voelde er zich goed thuis, kon in de meeste vakken goed tot zeer goed meekomen en had ook nog tijd over om thuis veel te lezen. Zijn aandacht verschoof enigszins van nautische lectuur naar literatuur. Hij moet daarin zijn gestimuleerd door zijn leraar Nederlands, de heer De Weerd, een progressieve docent, die zijn leerlingen boeken van de Tachtigers liet lezen. Jan ging nog een stapje verder en las op eigen houtje o.a. Russische schrijvers (in vertaling) en hield daar eens een uitgebreide 'hoofdrede' over voor de "Leeuwarder Burger Scholierenclub Eloquentia". Niet alleen de notulen van die bijeenkomsten staan er uitgebreid bij stil, maar ook Simon Vestdijk spreekt er met bewondering over. Drijfveer voor Jan was, zo zegt hij tenminste, om aan te tonen dat de Russen lang niet zo barbaars zijn als men gewoonlijk denkt. Biograaf Wim Hazeu oppert dat met deze lezing voor Eloquentia Jans

dichterschap is geboren. Het manuscript van de hoofdrede bevindt zich bij Tresoar en bevat 75 "vellen", volgens Garnt Lesterhuis Uit een Rijks verleden.

Jan slaagt na vijf jaar voor zijn examen H.B.S.-b met voor drie vakken de hoogste cijfers van de school en een onvoldoende voor wiskunde, het vak dat hem alle jaren problemen had gegeven. Hij meldt zich aan voor de studie medicijnen aan de universiteit van Amsterdam tezamen met zeven van zijn klasgenoten (van de 28 geslaagden!).

Zijn middelbare schooltijd brengt Jan op vrijersvoeten. En wel naar de pastorie van Jorwerd met zijn "bekoorlijk verwaarloosde" tuin, zoals Jan later dichtte. Daar woonde Ds. Cor Hille Ris Lambers met vrouw en negen kinderen. Twee van hen kende Jan van school: Heleen, die ook op Gemeenteschool No. 4 had gezeten en Jan eens na een erge astma aanval naar huis had gebracht en Annie, die op de RHBS twee klassen lager zat. Annie was verliefd op Jan en nam hem mee naar Jorwerd, waar Jan onmiddellijk geroerd werd door de gezellige, bijna vrijgevochten sfeer die er heerste.

Jans relatie met Annie was minder diep dan Annie wenste en beperkte zich tot wandelingen over de fraaie begraafplaats aan de Spanjaardslaan, waar zijn broer Gustaaf begraven lag, en tot correspondentie. Intussen was Jan verliefd op zus Heleen, die zijn liefde echter niet beantwoordde. Toen Jan in Amsterdam studeerde, ontdekte Annie dat Jan ook met haar zus correspondeerde en nog wel "zeer innig". In het najaar van 1918 praat Jan de kwestie met de zussen uit op zijn kamer aan de Voorstreek en op 5 december (sic) ontvangt Annie een brief waarin Jan bekent dat hij niet meer van haar houdt. De 'verloving' met zus Heleen duurt maar tot het einde van die kerstvakantie, maar met beide zussen blijft Jan zijn hele leven corresponderen en de pastorie blijft hij bezoeken tot het moment dat Ds. Hille Ris Lambers wordt beroepen naar het Brabantse Lith (van Coolens Dorp aan de rivier).

Na zijn artsopleiding (1923) treedt Jan in dienst als scheepsarts bij de Stoomvaart Mij. Nederland. Vanaf dat moment verblijft hij nog sporadisch in Leeuwarden. Als in 1930 Jans vader overlijdt, verhuist zijn moeder naar Haarlem en ook zijn zus Guusje blijft niet in Leeuwarden. Met zijn veel oudere broer Feije en Grote Zus, die de zaak voortzetten, heeft Jan veel minder contact. In het jaar 1929-1930 is hij weer in Friesland als waarnemer in de praktijk van de huisarts van Beetsterzwaag en in 1930 trouwt hij met de balletdanseres Darja Collin. Zijn zwakke gezondheid wordt een steeds groter probleem bij het vervullen van zijn taak als arts, maar hij blijft, waar hij ook is, schrijven en uitgeven tot aan zijn dood in Hilversum (1936).

Leeuwarden, of Friesland, heeft zich aanvankelijk niet erg ingespannen om de nagedachtenis van Slauerhoff te eren met een monument, een gedenksteen, een genootschap of zelfs maar een straatnaam. Alleen het bedrijf aan de Voorstreek, met de plaquette aan de gevel en het gedicht Alleen in mijn gedichten kan ik wonen, herinnerde tot de negentiger jaren aan het geboortehuis van de dichter. Toen in 1990 de 55 Rijksscholen door het kabinet Lubbers werden overgedragen aan de gemeenten van vestiging, was er een nieuwe naam voor de RHBS nodig. De uitgeschreven prijsvraag onder het personeel van de school met een keuze uit de namen Escher-, Helicon- en Troelstracollege werd door de Liwadder pommerant Lieuwe Pietersen, toen docent gymnastiek, met succes getorpedeerd met een actie om te kiezen voor Slauerhoff College. En aldus geschiedde.

Op 29 november 1990 kwam Mw. G. Buwalda-Slauerhoff (Guusje) naar Leeuwarden om zelf de nieuwe naam te onthullen en twee jaar later onthulde oud-leerling Jannie Vlietstra de door Ben van der Geest gemaakte buste van de schrijver die op het schoolplein in het Westeinde prijkt. Dat gebeurde bij de feestelijkheden van het 125-jarig bestaan van De Rijks.

Op de nadering van de honderdste geboortedag van Slauerhoff 1998 vond ik dat de school het voortouw diende te nemen om die dag te herdenken. Er werd besloten een stichting op te richten: Herdenking J.J. Slauerhoff. Het eerste bestuur en een uitvoerende werkgroep organiseerden diverse activiteiten, waarvan de fietstocht van het Zailand naar de pastorie in Jorwerd met picnic onderweg in Beers, een optreden van Liesbeth List in de kerk en afsluiting in de Koperen Tuin met Gerrit-Jan Zwier voor mij altijd het hoogtepunt is gebleven. En... natuurlijk de poëzieprijsvraag onder scholieren met prijsuitreiking in de Nicolaaskerk op Vlieland. De tweejaarlijkse prijsvraag bloeit nog steeds en wordt tegenwoordig in het Tryater gebouw afgesloten met de prijsuitreiking en het optreden van aanstormend talent, jonge Slauerhoffjes. De naam van Jans oude school moest in 1998, bij de grote fusie van openbare scholen in Leeuwarden en omstreken, wijken voor Piter Jelles, maar de Gemeente Leeuwarden had inmiddels een omissie uit het verleden goedge maakt en een nieuwe straat in het westelijk deel van Leeuwarden Slauerhoffweg genoemd: maar wel een belangrijke verbindingsweg met veel

verkeer.

De laatste hommage aan de schrijver komt op het conto van de Plaatselijke Commissie Dorpskerk Huizum, die in deze kerk tegenwoordig culturele activiteiten organiseert en nu het initiatief heeft genomen voor de Slauerhofflezing. Op 2 oktober a.s. zal de eerste worden gehouden door prof. M. Mathijssen, emeritus hoogleraar in de Neerlandistiek. Het is de bedoeling van de commissie ieder jaar een verdienstelijk Nederlander uit te nodigen de lezing te houden.

En dan vandaag, dames en heren, een eerbetoon aan Jans ouders door de steen die jaren hun graf dekte, aan de vergetelheid te ontrukken en een prominente plek op het kerkhof te geven. Ik wil mijn waardering uitspreken voor deze beslissing en voor het feit dat deze vanmiddag op zo'n stijlvolle wijze wordt uitgevoerd. Ik vind het een eer aan de plechtigheid te hebben mogen bijdragen met mijn korte schets. En als ik een inschatting probeer te maken wat Jan Slauerhoff ervan gevonden zou hebben dat zijn ouders, die hem als enige van de kinderen de kans boden naar het Middelbaar Onderwijs te gaan om zijn talenten daar te ontwikkelen en mede daardoor uit te groeien tot een gelauwerd schrijver, dat die ouders nog eens op deze manier geëerd zouden worden, dan denk ik dat het onvoltooide gedicht van het begin heel anders was begonnen.....

ALLEEN VOOR HUIZUM HEB IK NOG EEN ZWAK... dank u. Oostmahorn, 13 september 2014